החובל. מכה בהמה ישלמנה וסמיך ליה ואיש כי יתן. גרסה לר"י דל"ג וסמיך ליה דהא מכח סמוכים לא דרשי אלא מכח ג"ש כדאמר לקמן אין הכאה קאמרינן ואמר גמי לקמן וכי מאחר דכתיב לא תקחו כופר לנפש רוצח אי מכה מכה למה לי משמע דג"ש היא ולא סמוכים ועוד כי פריך בסמוך מאי חזית דילפת ממכה בהמה נילף ממכה אדם ומאי קושיא והלא מכח סמוכים הוא בא ומכה אדם אין סמוך לאיש כי יתן מוס[א] וא"ת וכיון דמג"ש קא יליף למה הולרך לאתויי קרא דמכה נפש בהמה ישלמנה ושביק קרא דמכה בהמה דמייתי לעיל[ב] וי"ל דמכה בהמה איצטריך לתנא דבי חזקיה ומאן דליט ליה דרשי ברישי הנחנקין (סנהדרין דף פד:) מה מכה בהמה לרפואה פטור כו' א"נ כיון דהדר ליה ממכה אדם דהוי בקטלא הדר ביה לגמרי ונקט האי קרא דמכה נפש בהמה דסמיך לאיש כי יתן מוס ולפי זה מצי למגרס וסמיך ליה דמשוס דסמיך ליה נקט האי קרא ולא משוס סמוכים: **אף** הכאה האמורה באדם לתשלומין. י"ס דגרסי בתר הכי והכתיב איש כי יכה כל נפש אדם מות יומת פירוש[ג] שימיתו אבירו תחת אבירו של חבירו ומשני יומת בממון וממאי דבממון אימא מיתה ממש לא ס"ד אדא דהא איתקש למכה נפש בהמה ועוד דכתיב התם כאשר יתן מוס באדם כן יתן בו ש"מ ממון ואין גראה לר"י אותה גירסא כלל אדא דאיש כי יכה כל נפש אדם מוקמינן בהשרפין (סנהדרין דף עח.) בקטלא גבי פלוגתא דרבי יהודה בן בתירה ורבנן גבי הכוהו י' בני אדם בי' מקלות ועוד דלממון לא אצטריך[ד] ועוד מאי פריך מעיקרא והכתיב איש כי יכה כל נפש אדם מי אליס מקרא דעין תחת עין דמוקמינן ליה בממון בג"ש דהכאה הכאה ועוד מכיון דכתיב כאשר יתן מוס באדם כן יתן בו[ה] למה לי הך ג"ש דהכאה הכאה

ע"כ גרסה דל"ג ליה כלל:

ט) **מכדי** רשעתו נפקא. פירוסו בסוף פ"ב (דף כו.[ט]):

מאי חזית דילפת ממכה בהמה נילף ממכה אדם. לע"ג דלהא לא איצטריך דממילא[ו] הוה אמרינן עין תחת עין ממש מ"מ איצטריך דלא נילף ממכה בהמה: **מכה** מכה למ"ל. וא"ת דרבא דרשי מיניה בפרק אלו נערות (כתובות דף לה.) בפירוס ריבתה תורה חייבי מלקיות כחייבי מיתות לתשלומין מג"ש דמכה מכה וי"ל דרבא לטעמיה דדרשי לקמן עין תחת עין ממון מקרא אחריגא:

רב

החובל בחבירו [א]חייב עליו משום חמשה דברים [ב]בנזק בצער בריפוי בשבת ובושת: בנזק כיצד סימא את עינו קטע את ידו שיבר את רגלו רואין אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק ושמין כמה היה יפה וכמה הוא יפה: צער [ג]כואו (או) בשפוד או במסמר ואפילו על ציפורנו מקום שאינו עושה חבורה [ד]אומדין כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער כך: [ה]ריפוי הכהו חייב לרפאותו (ו) [ז]עלה בו צמחים אם מחמת המכה חייב שלא מחמת המכה פטור [ח]חייתה ונסתרה חייתה ונסתרה חייב לרפאותו חייתה כל צורכה אינו חייב לרפאותו: [ט]שבת רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו: [י]בושת הכל לפי המבייש והמתבייש: **גמ'** אמאי [1]עין תחת עין אמר רחמנא אימא עין ממש לא סלקא דעתך דתניא יכול סימא את עינו מסמא את עינו קטע את ידו מקטע את ידו שיבר את רגלו משבר את רגלו ת"ל [2]מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לתשלומין אף מכה אדם לתשלומין ואם נפשך לומר הרי הוא אומר [3]לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאין חוזרין [כ]הי מכה אילימא [2]מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת ההוא בקטלא כתיב אלא מהכא [4]מכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש וסמיך ליה [5]ואיש כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו האי לאו מכה הוא [כא] הכאה הכאה קאמרינן מה הכאה האמורה בבהמה לתשלומין אף הכאה האמורה באדם לתשלומין והא כתיב [6]ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת בממון ממאי דבממון אימא במיתה ממש לא סלקא דעתך חדא דהא איתקש למכה בהמה ישלמנה ועוד כתיב בתריה כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו ושמע מינה ממון ומאי אם נפשך לומר תו קא קשיא לתנא מאי חזית דילפת ממכה בהמה לילף ממכה אדם אמרי דנין ניזקין מניזקין ואין דנין ניזקין ממיתה אדרבה דנין אדם מאדם ואין דנין אדם מבהמה היינו דקתני אם נפשך לומר הרי הוא אומר לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות כי מות יומת לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חוזרין והאי לא תקחו כופר לנפש רוצח למעוטי ראשי אברים הוא דאתא האי מבעי ליה דאמר רחמנא לא תעביד ביה תרתי לא תשקול מיניה ממון ותקטליה האי [7]מכדי רשעתו נפקא [כ]רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתי רשעיות ואכתי מבעי ליה דקאמר רחמנא [כב]לא תשקול ממון ותפטריה א"כ לכתוב רחמנא לא תקחו כופר לאשר הוא רשע למות לנפש רוצח למה לי ש"מ לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חוזרין וכי מאחר דכתיב לא תקחו כופר מכה למה לי אמרי אי מהאי הוה אמינא [7]אי בעי עינו ניתיב ואי בעי דמי עינו ניתיב קמ"ל מבהמה מה מכה בהמה לתשלומין אף מכה אדם לתשלומין: תניא ר' דוסתאי בן יהודה אומר עין תחת עין ממון אתה אומר ממון או אינו אלא עין ממש אמרת הרי שהיתה עינו של זה גדולה ועינו של זה קטנה היאך אני קורא ביה עין תחת עין וכי תימא כל כי האי שקיל מיניה ממונא התורה אמרה [8]משפט אחד יהיה לכם [כ]משפט השוה לכולכם אמרי מאי קושיא דלמא נהורא שקיל מיניה נהורא אמר רחמנא נישקול מיניה דאי לא תימא הכי

קטן

החובל. ומה הוא יפה. שהרי הזיקו והפסידו ממון זה שאם היה נגרר היה מוכר עצמו בעבד עברי: **במסמר.** כאב המכה: **ליוצא בזה.** לפי מה שהוא מעונג רב בערו וכאיבו: **למחין.** מלנ"ט: **שבת.** כל ימי המולי רואים אותו כאילו הוא שומר קישואין ונותן שכירתו של כל יום שהרי אין ראוי למלאכה כבילה אפילו בלא חולי שהרי נקטעה ידו ורגלו והוא כבר נתן לו דמיהן: **הכל לפי המבייש.** אדם קל שביישו בושתו מרובה: **והמתבייש.** אדם חשוב שנתביישו בושתו מרובה. וכולהו חמשה דברים מקרא נפקי מן דכתיב[ו] עין תחת עין בער פגע תחת פגע דהכי דרשינן בגמ' ריפוי ובשת רק שבתו יתן ורפא ירפא בושת דכתיב[ז] וקלותה את כפה ממון: **גמ' מכה אדם ומכה בהמה.** לקמן מפרש לקראי הי מכה קאמר: **ואם נפשך לומר.** ואם יש לך להשיב ולהקשות כלום על טעם זה לא ולמד ממדרש אחר: **הרי הוא אומר כו'.** ולקמן בעי מאי הוי ליה לאקשויי: **שאין חוזרין.** לאחר שנקטעו: **בקטלא כתיב.** ותשלומין אין שם: **הכאה הכאה גמרינן.** לע"ג דקלאי לא דמו גמרינן ג"ש כדתנא דבי ר' ישמעאל ושב הכהן ובא הכהן (עירובין דף נא.). ומכה אדם דקתני הכא הכאה הוא דקאמר ומכי יתן מוס גמר דמוס ע"י הכאה בא: **והכתיב איש כי יכה כל נפש אדם.** ולקטלא לא אתא קרא אלא לרשאי אברים כדכתיב בתריה עין תחת עין וכתיב יומת כלומר יגמל אבירו וימות אותו אבר: **מאי אם נפשך לומר.** מאי הוה ליה לאקשויי: **נילף ממכה אדם.** שנגרע ממנו והכא גמי (ג) (כתיב) כי יתן מוס מוס ממש: **אמרי דיני ניזקין כו'.** כלומר משום מאי פירכא לא הוה מדמיק תנא למילף מלא תקחו הא מצי לאגויי הכי דיני ניזקין מניזקין כו': **ואכתי מבעי ליה לא תשקול ממונא ותפטריה.** מקטלא ולגופיה אצטריך ולא למעוטי אחריני: **לנפש רוצח.** דלא אצטריך אתי למעוטי ראשי אברים שאינן נפש:

קטן

א) [כתובות מ.], ב) שם לה., ג) [מכות ד: יג: כתובות לג: ו.], ד) לי בעית סיב למי עיגא ולי בעית עויר עיגא ליגנא אחריגא לי בעי כו'. רש"ל, ה) [קידושין כב.], ו) [שמות כא], ז) [דברים כה], ח) [רש"ל מ"ז], ט) [דיבור זה ל"ל אחר ד"ה מאן], י) [ד"ה עלין],

תורה אור השלם

1. עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רָגֶל:
שמות כא כד
2. וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יומת:
ויקרא כד כא
3. וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לְמוֹת כִּי מוֹת יומת:
במדבר לה לא
4. וּמַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ:
ויקרא כד יח
5. וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ:
ויקרא כד יט
6. וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יומת:
ויקרא כד יז
7. וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר:
דברים כה ב
8. מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם בְּגֵר כָּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:
ויקרא כד כב

הגהות הב"ח

(א) במשנה עלו בו גמתים: (ב) גמ' לאו מכה הוא אגן הכאה הכאה: (ג) רש"י ד"ה גילף וכו' והכא גמי כי כתיב מי יתן:

לעזי רש"י

מלנ"ט. פצעים.

מוסף תוס'

א. על כן נראה דלא גרסינן וסמיך אלא וכתיב וכי יתן מום בעמיתו, ומדין גז"ש הוא. ר"פ. ב. בשלמא (לפרש"י) [להמפרש] דדריש ליה מדין סמוכים ניחא למיסמכיה, משום דקרא דואיש לא סמיך ליה, אלא לפירוש התוס' דיליף לה מגז"ש אמאי שבקינן [לקרא קמא]. ר"פ. ג. דמשמע. ר"פ. ד. [וד]תרי קראי בממון למה לי. רשב"פ. ה. דבר שיש בו נתינה. לאב"ד. ו. בלא גז"ש. הגה"ש כשיטמ"ק.

מוסף רש"י

הכל לפי המבייש. אדם בעיני המביים בושתו קשה מאדם זולל ומאדם משוב, והמתבייש. לפי משיגיומו בושתו (כתובות מ.).

רבינו חננאל

פרק שמיני - החובל בחבירו חייב בחמשה דברים וכולי'. ואקשינן ואמאי והא עין תחת עין כתיב (שמות כא, כד), אימא ממש. לא סלקא דעתא, דתניא יכול סימא עין חבירו נסמא עינו וכולי', תלמ' לומ' מכה אדם ומכה בהמה, מה בהמה לתשלומין אף מכה אדם לתשלומין. ודיליף לה זה התנא מואיש כי יתן מום בעמיתו (ויקרא כד, יח), ואי אפשר לתת מום באדם אלא בהכאה ואף על גב דלא כתיב מכה בהדיא, הנותן מום בעמיתו מכה הוא. ואקשינן וחילף ממכה דליכא תשלומין, ודחינן, מכה אדם קטלא הוא ואין דנין נזיקין ממיתה. אדרבה, דנין אדם מאדם. הינו דקאמ' תנא אם נפשך לומ' אדרבה דנין אדם מאדם עדיף הכי הוא אומ' (במדבר לה, לא) ולא תקחו כפר לנפש רוצח, לנפש רוצח אינך לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי איברים שאינן חוזרין ואף על פי שהן חשובין כמיתה. ומהאי קרא הוה אמינא או בעי עיניה עוריה או בעי ניתיב, וניפרקיה. להכי איצטריך מכה מכה לתשלומין. **הא דתני א"ר דוסתאי בן יהודה** עין תחת עין ממון וכולי', דחינן לה לא שנא עין קטנה, נהורא שקיל מיניה. נהורא נשקול מיניה.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

קטן שהרג. אלמא נמי שהרג את הגדול: **קיטע וקיטע היאך אני קורא בו.** וכי תימא הכא נשקול ממונא המוזק אמרה משפט שוה: **ופטרינן ליה.** בגולא כלום והוי משפט שוה או ליטול אבר ממש או לפטור לגמרי: **מאי עבדינן ליה.** הא גברא קטילא הוא והוה ליה [9]עדות שאי אתה יכול להזימה דהא אי משתכחי עדים זוממים פטורים דגברא קטילא בעו למקטל והלך איהו נמי פטור והכי אמרינן באלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עח.): **יד ביד.** גבי עד זומם כתיב ואשמועינן דאם העיד באיש פלוני שקיטע יד חבירו משלם ממון הניתן מיד ליד: **במקום צוק.** ואע"פ שיש שם משלומי המזק משלם אף הצער ומקרא ימילא קדרים דהא כתיב כויה כויה תחת כויה למה לי פצע תחת פצע. וכויה וחבורה מדרים לקמן [ע"כ]: **ואיכא איניש דלא מפנק כו' נפקא מינה.** מפצע תחת פצע למיתב ליה איאך בדיני ביני: **הייא.** מהר. כמו אשור הייא במסכת שבת (דף קיט.): **אלא במזיק.** עינו של מזיק שיימינן כמה הוא שוה ליימכר עכשיו וכמה הוא יפה בלא עין והיינו ממש דקאמר עינו של מזיק ניטומה תחת עינו של ניזק: **וחמור אין משלם אלא זוק.** כדאמרינן בפ' ב' (דף כו.) אין בעמיתו[10] ולא שור בעמיתו: **והא קמחיינא ליה לינוקא.** אתה חב ומריע לו שמוחל אתה על חבלותיו דהא תשלומין של תינוק הן ולא שלך כדתניא לקמן (דף פז:) קטנים יעשה להם סגולה: **דאלם.** לעם וכסף: **כל הניזוק לעבד.** הואיל ודבר שאין קנוי הוא אין גובין אותו בגבל. וטעמא מפרש לקמן: **דאי אפשר.** הכי אמר להו שומו ליה והיום או למחר אם יתפס משלו יעבכנו: **נזקי שור בשור.** נזקי שור שנגחו לו על ידי השור: **נזקי שור באדם.** נזקין שנגחו לשור על ידי אדם: **נזקי אדם בשור.** אדם שהזק על ידי שור דבעי למשיימיה כעבדא: אלהים

רב אשי אמר אתיא תחת תחת משור. ושאר אמוראי סברי דאותה ג"ש לענין מיטבא ואין להוציא מג"ש עין תחת עין מפשטיה דמשמע עין ממש אלא מדרשא אחריתא: **אלא** בדמזיק. דס"ל לרבי אליעזר דהוי כבור [8] דמשלם דמי מזיק דרחמנא קרייה כופר לאבל אתה לוקח כופר כו' [9] ותנאי דלעיל ס"ל דלוקח כבופר משלם דמי מזיק משום פדיון נפשו: **זילו** שומו ליה ד' דברים. היה סבור דאדם הזיקו ואותו קטן כל כך גדול היה דמכלמי ליה ומכלם [10]: קנסא

קטן שהרג את הגדול וגדול שהרג את הקטן היכי קטלינן ליה התורה אמרה [1]משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכולכם אלא נשמה שקיל מיניה נשמה אמר רחמנא נשקול מיניה ה"נ נהורא שקיל מיניה נהורא אמר רחמנא נשקול מיניה: תניא אידך רבי שמעון בן יוחי אומר עין תחת עין ממון אתה אומר ממון או אינו אלא עין ממש [6] הרי שהיה סומא וסימא קיטע וקיטע חיגר וחיגר היאך אני מקיים בזה עין תחת עין והתורה אמרה משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכולכם אמרי ומאי קושיא דלמא היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר ופטרינן ליה דאי לא תימא הכי טרפה שהרג את השלם מאי עבדינן ליה אלא היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר [8]ופטרינן ליה דבי רבי ישמעאל תנא אמר קרא [2]כן ינתן בו ואין נתינה אלא ממון אלא מעתה [2]כאשר יתן מום באדם הכי נמי דממון הוא אמרי דבי רבי ישמעאל קרא יתירא דדרשי מכדי כתיב [3]ואיש כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו כן ינתן בו למה לי ש"מ ממון כאשר יתן מום באדם למה לי [6]איידי דבעי מיכתב כן ינתן בו כתב נמי כאשר יתן מום באדם דבי רבי חייא תנא אמר קרא [4]יד ביד דבר הניתן מיד ליד ומאי ניהו ממון אלא מעתה [4]רגל ברגל נמי הכי הוא אמרי דבי רבי חייא קרא יתירא קא דרשי מכדי כתיב [5]ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו אי סלקא דעתך ממש יד ביד למה לי ש"מ ממון רגל ברגל למה לי איידי דכתיב יד ביד כתב נמי רגל ברגל אביי (5) אומר אתיא מדתני דבי חזקיה [3]דתנא דבי חזקיה [6]עין תחת עין נפש תחת נפש ולא נפש ועין תחת עין ואי סלקא דעתך ממש זימנין דמשכחת לה עין ונפש תחת עין דבהדי דעויר ליה נפקא ליה נשמתיה ומאי קושיא דלמא מימר אמדינן ליה אי מצי מקבל עבדינן ואי לא מצי מקבל לא עבדינן ואי אמדינן דמצי מקבל ועבדינן ביה ונפק רוחיה אי מיית לימות מי לא תנן גבי מלקות [3]אמדוהו ומת תחת ידו פטור רב זביד משמיה [7]דרבה אמר אמר קרא [7]פצע תחת פצע [8]ליתן צער במקום נזק ואי סלקא דעתך ממש כי היכי דלהאי הוי ליה צערא להאי נמי אית ליה צערא ומאי קושיא דלמא איכא איניש דמפנק אית ליה צערא טפי ואיכא איניש דלא מפנק לית ליה צערא למאי נפקא מינה למתבי ליה היאך דביני ביני רב פפא משמיה דרבא אמר אמר קרא [8]ורפא ירפא ליתן רפואה במקום נזק ואי סלקא דעתך ממש כי היכי דהאי בעי אסייא האי נמי בעי אסייא מאי קושיא דלמא איכא דסליק בשריה הייא ואיכא דלא סליק בשריה הייא למאי נפקא מינה למיתב ליה היאך דביני ביני רב אשי אמר אתיא תחת תחת משור כתיב הכא [6]עין תחת עין וכתיב התם [9]שלם ישלם שור תחת השור מה להלן ממון אף כאן ממון מאי חזית דילפת תחת תחת משור נילף תחת תחת מאדם דכתיב [10]ונתת נפש תחת נפש מה להלן ממש אף כאן ממש אמרי דנין נזקין מנזקין ואין דנין נזקין ממיתה אדרבה דנין אדם מאדם ואין דנין אדם מבהמה אלא אמר רב אשי [11]מתחת אשר ענה יליף ליה אדם מאדם ונזיקין מנזיקין תניא ר"א אומר עין תחת עין ממש ממש סלקא דעתך רבי אליעזר לית ליה ככל הני תנאי אמר [1]רבה לומר שאין שמין אותו כעבד א"ל אביי אלא כמאן כבן חורין בן חורין מי אית ליה דמי אלא אמר רב אשי לומר שאין שמין אותו בניזק אלא במזיק: ההוא חמרא דקטע ידא דינוקא אתא לקמיה דרב פפא בר שמואל אמר להו זילו שומו ליה ארבעה דברים אמר ליה רבא והא אנן חמשה תנן א"ל לבר מנזק קאמינא אמר ליה אביי והא חמור הוא וחמור אינו משלם אלא נזק אמר להו זילו שומו ליה נזקיה והא כעבדא בעי למשיימיה אמר להו זילו שיימוהו כעבדא אמר להו אבוה דינוקא לא בעינא דזילא ביה מילתא אמרו ליה והא קא מחייבת ליה לינוקא אמר להו לכי גדיל מפייסנא ליה מדידי: ההוא תורא דאלם ידיה דינוקא אתא לקמיה דרבא אמר להו זילו שיימוהו כעבדא אמרו ליה והא מר הוא דאמר [3]כל הנישום כעבד אין גובין אותו בבבל אמר להו לא צריכא [7]דאי תפס רבא לטעמיה דאמר רבא נזקי שור בשור ונזקי שור באדם גובין אותו בבבל נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור אין גובין אותו בבבל מ"ש נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור דלא אלהים בעינן וליכא נזקי שור בשור ושור באדם נמי אלהים

דבי חזקיה, עין תחת עין ולא עין ונפש תחת עין. ודחו לה הכי, או אמדוה דיכול לקבל לעוורי עיניה ולא לימות, ובהדי דעוורין ליה מית לא חיישינן לה (דהנתן) [דהתנן (מכות כב. ב)] גבי מלקות אמדוהו ומת תחת ידו פטור. **רב זביד** יליף לה מפצע תחת פצע (שמות כא, כה) ליתן צער במקום נזק. ודחו לה הכי, כגון שהחובל גבור ואינו חרושש בזו החבלה עלי כל כך והנחבל יש לו צער גדול מזו החובלה, שצריך להוציא מן החובל מה שהוא ביני ביני ולתתו לנחבל, וזה הוא צער במקום נזק. וכך לדברי ר' פפא שהחובל עשו לו כאשר עשה, הוציא עינו כאשר הוציאו ועלתה ארוכתו ונתרפא מהרה. וזה פירוש סליק בשריה הייא. והנחבל לא עלתה עדיין ארוכתו, שחייב החובל לתת לו עד שיתרפא. **רב אשי אמ' אתיא תחת תחת וכולי'.** ואסיקנא, אתיא תחת תחת מתחת אשר ענה (דברים כב, כט) דהוא ממון והוא אדם מאדם. **תניא ר' אליעזר אומ' עין תחת עין ממש.** ר' אליעזר חולק עליהם כולם. ופירק רב אשי לאוקומי פירוקיה דרבא ואמ' טעמ' דר' אליעזר שאין שמין שומת העין כעבד הנמכר בניזק אלא במזיק. **ההוא חמרא דקטע ידא דינוקא,** דדן רב יהודה לשום אותו כעבד ולשלם בעל החמור הנזק. לית הילכתא כותיה אלא אי תפס, אבל אפוקי לא מפקינן מיניה, דקימא לן כרבא דאמ' כל הנישום אין גובין אותו בבבל. ואף על פי שאין גובין, או תפש הניזק ממון המזיק לא מפקינן מיניה אלא שימינן ליה ומחלטינן ליה. **רבא לטעמיה דאמ' ניזקי שור בשור [ונזקי שור באדם],** כגון שהזיק האדם את השור, כגון אלו גובין בבבל בלבד. ואף על גב דבענן (א"ס) [אלקים] וליכא, פיר' דיין דמיתקרי א"ים (אלוקים), בחוצה לארץ ליכא,

---

(א) [לעיל נא. וש"נ], כתובות לח., **ג)** מכות כב.; **ד)** [ס"א דרכא וכן הגיה יעב"ץ], **ה)** [לעיל כו: לקמן פה.], **ו)** גי' רש"ל רבא, **ז)** [ויקרא כד], **ח)** [לעיל ה.], **ט)** עיין רש"ל,

תורה אור השלם

1. מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם כַּגֵּר כָּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:
ויקרא כד כב
2. שֶׁבֶר תַּחַת שֶׁבֶר עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֶן בּוֹ: ויקרא כד כ
3. וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ: ויקרא כד יט
4. וְלֹא תָחוֹס עֵינֶךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עַיִן בְּעַיִן שֵׁן בְּשֵׁן יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרָגֶל:
דברים יט כא
5. וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ:
דברים יט יט
6. עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רָגֶל: שמות כא כד
וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ: שם כג
7. כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע תַּחַת פֶּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה: שמות כא כה
8. אִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא:
שמות כא יט
9. אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ:
שמות כא לו
10. וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ:
שמות כא כג
11. וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לְאָבִי הַנַּעֲרָ חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו: דברים כב כט

הגהות הב"ח

(א) גמ' עין ממש אמרת הכי סהיא קומא: **(ב)** שם אביי אמר אמינא:

מוסף תוס'

א. דאי לא, בשת לא משלם. רשב"ם. [ולא] (דלא) היה טועה במתניתין דפרקין (לקמן פז ע"א) דשור אינו משלם אלא נזק. כרא"ש כשעמ"ק.

גליון הש"ס

רש"י ד"ה מאי עבדינן ליה וכו' עדות שאי אתה יכול להזימה. ק"ל כיון דהוא עדות שא"א יכול להזימה לא מיקרי עדות ואמרי שמא בלמתא לא הכא מ"ש מאי פרכינן הא שפיר מתקיים משפט אחד אלא דפטרינן ליה דליכא עדות דהכא וצ"ע: **תוד"ה** אלא בדמזיק וכו' דמשלם דמי מזיק. לעיל דף מ ע"א:

מוסף רש"י

אמדוהו ומת תחת ידו פטור. דשלים ב"ד הוא, ומתנן (מכות ח.) יצא האב המכה את בנו ובניו ב"ד עצר במקום נזק. דאפילו היכא דאיכא מזק משלם נמי עצר, דלא מיתא עצר דכתבה רחמנא הייטו בדליכא מזק, כגון כוותא בשפוד על פתרנו דלא אמתיה מכסייה (לעיל כו:) שאא"ש שנותן לו דמי ידו אין פוטרים אותו מן העצר דומר הואיל וקנה ידו יש עליו למתכה בכל מה שילקה, אלא אומרים יש לו למתכה בכסם שאינו מצטער כל כך וזה מתכה בכרוכל ולינעלו (שמות כא כה).

רבינו חננאל

הא דתניא ר' שמע' בן יוחאי אומ' הרי שהיה סומא וסימא קיטע וקיטע וכולי'. ודחינן לה, היכא דאיפשר איפשר היכא דלא איפשר לא איפשר ופטרינן ליה. **הא דתנן דבי ר' ישמע' אמ' קרא** (ויקרא כד. ב) כן ינתן בו בחובל (לעיל פג. ב) ואין נתינה דכת' בכל מקום אלא ממון, כדכת' (דברים כב, כט) ונתן לאבי הנערה חמשים כסף. ודחינן, או הכי האי דכתב (ויקרא כד. יט) ואיש כי יתן מום בעמיתו, האי נתינת ממון היא נתינת מום היא, והיא החבלה. ואמר', דבי ר' ישמעאל קרא יתירא קא דרשי, כן ינתן בו מופנה הוא, לא אתא אלא לאשמועינן נתינת ממון הוא. דבי ר' חנא, יד ביד דבר הניתן מיד ליד, ומאי ניהו ממון. דאוקימנה דר' (אמי) [נמי] קרא יתירא דרשי. **אביי** יליף לה מתנא

י א מי' פ"ב מהלכות רוצח הלכה ט וס"ב מהל' עדות הלכה ז:
יא ב מי' פט"ז מהלכות סנהדרין הלכה יב:
יב ג מי' פ"ב מהלכות סנהדרין הלכה י סמג עשין לא טוש"ע מ' ס' ג:
יג ד מי' שם הלכה ח סמג שם טוש"ע מ"מ ס' ג סעיף ה:

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

קנסא קמגבית בבבל. לאו דוקא קנס אלא משום דלית ביה מסרון כיס קרי ליה קנס: **אי** נמי **אית ביה חסרון כיס ולא שכיחא לא עבדינן שליחותייהו.** וגזלות וחבלות דבעי מומחים כדאמר בפרק קמא דסנהדרין (דף ג:)[א] איכא למימר דגזלות וחבלות מילתא דלא שכיח היא [ב] (טפי) אבל הודאות והלואות שכיחי וכן יש בהמגרש (גיטין דף פח: ושם[ג]) ותימה דבכמה מקומות שהיו דנין דיני גזלות [ב] בהגזול (לקמן דף לו:) והוא גברא דגזל פדנא דמורא[ג] ובהגזול בתרא (לקמן דף קטו.) גרשתה גנב ספרא והוה דגנב גלימא ובהרבה מקומות[ד] יש לדחות דכל הנהו מיירי בתפס[ה] אי[ו] ע"י דא"ל אקבעו דינא לא"י כדאמר בפרק קמא (דף טו:) וי"מ דדוקא גזילות שע"י חבלות[ז] כגון דמגלו בי מרי ומתו אהדדי עד שתקף אחד מהן וגזל את חבירו דכי האי גוונא לא שכיח [ח][טפי] ולא עבדינן שליחותייהו[ט] ומעשים בכל יום שאנו דנין דיני גזילות: **צער שלא במקום נזק דמשתלם מאן תנא.** פירשתי בסוף פרק ב' (דף כו: ושם ד"ה הא): כלל

אלהים בעינן. דהא כולהו בפרשת אלה המשפטים כתיבי אדם באדם וכי יריבון אדם בשור וכי יגח [שמות כא] ובהיא פרשה כתיב עד האלהים יבא דבר שניהם[ב] וקסבר אכולהו קאי והיינו מומחין וסמוכין ובכבל אין סמיכה כדאמר בסנהדרין פ' קמא (דף יד.). שור בשור ושור באדם נמי התם כתיבי שור בשור וכי יגוף שור וגו'[ד] שור באדם ארבעה שומרים התם כתיבי[ה] ושליחות יד התם כתיבי[ו]: **מידי דהוה אהודאות והלואות.** דאמר בפרק קמא דסנהדרין (ד' ג.) דלא בעינן מומחין שלא תגעול דלת בפני לוין. הודאות הבא לידון בעדי הודאה שאמרו בפנינו הודה לו והלואות שבא לידון בעדי הלואה שאומרים בפנינו הלוה לו: **דלא קיים לן.** כגון הכא דבעינן למשיימיה: **משנומי כפל נעבד שליחותייהו.** אלמא קיימא לן דאין דנין דיני קנסות בכבל: **אדם באדם דממונא הוא.** דקא מפחתיה מדמיה: **ופגם.** שייך באונס ומפתה והוא במקום נזק דאומדים כמה אדם רוצה ליתן בין שפחה בתולה לבעולה להשיאה לעבדו שיש לו קורת רוח ממנו אלמא ממונא הוא דאפחתה מכספא. בושת לאו קנס הוא שהרי אין קנוי אלא לפי המבייש והמתביש: **ד' מאה זוזי.** כדתנן ארס בתולה תלש בשערו כו' במתני' (לקמן דף נ.): **דשלא ליה רב חסדא.** דהמגיה את הכל (לעיל דף מז:): **חסרון כיס ושכיח.** הודאה והלואה: **מאי איריא שור דאזיק אדם.** דלא שכיח לגמרי: **אפילו אדם דאזיק אדם.** דשכיח טפי קאמר רבא דאין דנין: **כשם.** אין גובין דקיימא לן פלגא נזקא קנסא כפ"ק (ד' טו:): **אין מועד בכבל.** דכיון דמנגיחות דתמות לא מייתינן ליה לבי דינא היכי מייעד ליה: **והא לא שכיחא הוא.** לבא שור מועד מארץ ישראל לבבל ואמרינן לעיל במילתא דלא שכיח לא עבדינן שליחותייהו: **אלא כי קאמר רבא.** דשור בשור גובין בבבל: **כשן ורגל קאמר.** כגון שנתחכך בחבירו להנאתו והזיקו[ט] (והפילו על שור אחר) דהיינו תולדה דשן או שהזיק את שור חבירו בגופו דרך הילוכו שדחפו ולא כוון דהוי תולדה דרגל: **צער שלא במקום נזק.** כי מתניתי' על לפורנו דלא אפחתיה: ה"ג **רבי אומר כויה נאמרה תחילה בן עזאי אומר חבורה נאמרה תחילה: כויה דלים בה חבורה משמע.** והיינו דקאמר כויה לחודה נאמרה תחילה כלומר כויה שנאמר בפסוק תחילה היינו שומעין שיהא חייב על כויה גרידא אפילו בלא חבורה דליכא אלא צער לכך הוצרכה חבורה ללמד שאין חייב כלום עד שיהא חבורה עמה דכיון דמשלם רפוי משום חבורה משלם ממי צער אבל שלא במקום חבורה כגון על לפורנו דצער בלא נזק לא משלם דאי לאו משום הכי לא אצטריך חבורה דהשתא כויה בלא חבורה שמעינן דחייב כל שכן חבורה שיש בה נזק: **בן עזאי סבר כויה דאיה בה חבורה משמע.** והיינו דקאמר חבורה נאמרה תחילה כלומר מכויה האמורה ראשונה היינו שומעין שאין חייב אלא במקום שיש בה חבורה דסתם כויה יש בה חבורה לפיכך הוצרכה תורה לכתוב חבורה בהדיא דהשתא על כרחך כויה דרישא בלא חבורה היא וחייב בצער בלא נזק כמתניתין: **איפכא מסתברא.** ומתניתין רבי היא ולא בן עזאי דלא עקרינן ליה מרבי דהוא סדרה ועוד דהכי מסתברא טפי דהא נאמרה דקאמרי רבי ובן עזאי אמסקנא דמילתא קיימי דמתוקמא בה דרשא דקא ולאו אמשמעות קמא קאי דסוף המקרא עתיד להוציאו והכי קאמר רבי סוף המקרא מוכיח לנו דכויה בלא חבורה חייב הכתוב בתחילתו וצער משתלם שלא במקום נזק מאי טעמא כויה לאיש בה חבורה משמע כתב רחמנא כו' ובן עזאי אומר סוף המקרא מוכיח לנו דחבורה נאמרה תחילה כלומר מסוף המקרא אנו למדין שכויה שחייב הכתוב בתחילתו איכא אלא אם כן יש עמה חבורה מאי טעמא כויה [ו] (נאמרה תחילה) דלית בה חבורה משמע כו': **ואמסקנא קיימי.** האי נאמרה דקאמרי אסוף הדרשה ועיקרה שהיא עומדת קיימי: רבי

אלהים בעינן וליכא אלא מאי שנא שור בשור ושור באדם דשליחותייהו קא עבדינן מידי דהוה [א]אהודאות והלואות אדם באדם ואדם בשור נמי שליחותייהו קא עבדינן מידי דהוה אהודאות והלואות אמרי כי קא עבדינן שליחותייהו במידי דקים לן בגויה במידי דלא קים לן בגויה לא עבדינן שליחותייהו אמרי שור בשור ושור באדם נמי לא קים לן בגויה אלא פוק חזי [ב] היכא מזדבני תורא בשוקא אדם באדם ואדם בשור נמי פוק חזי היכא מזדבני עבדי בשוקא ועוד תשלום כפל ותשלום ארבעה וחמשה דקיצי נעבד שליחותייהו אמרי כי קא עבדינן שליחותייהו בממונא [ג]בקנסא לא עבדינן שליחותייהו אדם באדם [ד] דממונא הוא נעבד שליחותייהו [ה]כי קא עבדינן שליחותייהו במילתא דשכיחא אדם באדם דלא שכיחא לא עבדינן שליחותייהו הרי בושת [ו] ופגם דשכיח נעביד שליחותייהו אמרי הכי נמי דהא רב פפא אגבי ארבע מאה זוזי לבושת והא ליתיה לדרב פפא [ז]דשלח ליה רב חסדא לרב נחמן ושלח ליה חסדא חסדא קנסא קא מגבית בבבל [ח]אלא כי עבדינן שליחותייהו במילתא דשכיחא ואית ביה חסרון כיס אבל מילתא דשכיחא ולית ביה חסרון כיס אי נמי מילתא דלא שכיחא ואית ביה חסרון כיס לא עבדינן שליחותייהו [ט]הלכך אדם באדם אע"ג דאית ביה חסרון כיס כיון דלא שכיחא לא עבדינן שליחותייהו בושת אע"ג דשכיחא כיון דלית ביה חסרון כיס לא עבדינן שליחותייהו ושור בשור גובין בבבל והאמר רבא שור שהזיק אין גובין אותו בבבל דאזיק מאן אילימא דאזיק אדם מאי איריא שור דאזיק אדם אפילו אדם דאזיק אדם נמי אין גובין אותו בבבל אלא פשיטא דאזיק שור וקתני אין גובין אותו בבבל אמרי התם בתם הכא במועד והאמר רבא [י]אין מועד בבבל אמרי דאייעד התם ואייתוה להכא [יא]והא מילתא דלא שכיחא היא ומילתא דלא שכיחא הא אמרת דלא עבדינן שליחותייהו דאתו רבנן דהתם וייעדוה הכא [יב]סוף סוף מילתא דלא שכיחא היא ואת אמרת מילתא דלא שכיחא לא קא עבדינן שליחותייהו [יג]אלא כי קאמר רבא בשן ורגל דמועדין מתחילתן נינהו: צער כוואו בשפוד או במסמר וכו': צער שלא במקום נזק משתלם מאן תנא אמר רבא בן עזאי היא דתניא רבי אומר כויה נאמרה תחילה בן עזאי אומר חבורה נאמרה תחילה במאי קא מיפלגי רבי סבר כויה דלית בה חבורה משמע כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דאית בה חבורה אין אי לא לא ובן עזאי סבר כויה דאית בה חבורה משמע כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דלית בה חבורה מתקיף לה רב פפא אדרבה איפכא מסתברא רבי אומר כויה נאמרה תחילה סבר כויה דאית בה חבורה משמע כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דלית בה חבורה בן עזאי אומר חבורה נאמרה תחילה סבר כויה דלית בה חבורה משמע כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דאית בה חבורה אין אי לא לא ואמסקנא קיימי אי נמי דכולי עלמא כויה בין דאית בה חבורה בין דלית בה חבורה משמע והכא בכלל חייב על כויה גרידא אפילו בלא חבורה דליכא אלא צער לכך הוצרכה חבורה ללמד שאין חייב כלום עד שיהא חבורה עמה דכיון דמשלם רפוי משום חבורה משלם ממי צער אבל שלא במקום חבורה כגון על לפורנו דצער בלא נזק לא משלם דאי לאו משום הכי לא אצטריך חבורה דהשתא כויה בלא חבורה שמעינן דחייב כל שכן חבורה שיש בה נזק: **בן עזאי סבר כויה דאיה בה חבורה משמע.** והיינו דקאמר חבורה נאמרה תחילה כלומר מכויה האמורה ראשונה היינו שומעין שאין חייב אלא במקום שיש בה חבורה דסתם כויה יש בה חבורה לפיכך הוצרכה תורה לכתוב חבורה בהדיא דהשתא על כרחך כויה דרישא בלא חבורה היא וחייב בצער בלא נזק כמתניתין: **איפכא מסתברא.** ומתניתין רבי היא ולא בן עזאי דלא עקרינן ליה מרבי דהוא סדרה ועוד דהכי מסתברא טפי דהא נאמרה דקאמרי רבי ובן עזאי אמסקנא דמילתא קיימי דמתוקמא בה דרשא דקא ולאו אמשמעות קמא קאי דסוף המקרא עתיד להוציאו והכי קאמר רבי סוף המקרא מוכיח לנו דכויה בלא חבורה חייב הכתוב בתחילתו וצער משתלם שלא במקום נזק מאי טעמא כויה לאיש בה חבורה משמע כתב רחמנא כו' ובן עזאי אומר סוף המקרא מוכיח לנו דחבורה נאמרה תחילה כלומר מסוף המקרא אנו למדין שכויה שחייב הכתוב בתחילתו איכא אלא אם כן יש עמה חבורה מאי טעמא כויה [ו] (נאמרה תחילה) דלית בה חבורה משמע כו': **ואמסקנא קיימי.** האי נאמרה דקאמרי אסוף הדרשה ועיקרה שהיא עומדת קיימי: רבי

עין משפט נר מצוה

יד א ב ג מיי' פ"ה מהלכות סנהדרין הלכה ח והלכה ט סמג עשין לא טוש"ע ח"מ סי' ל סעיף ג:

טו ד מיי' שם הלכה י ועיין בכ"מ ובל"מ טוש"ע שם סעיף ב:

טז ה ו ז מיי' שם הלכה יא סמג שם טוש"ע שם:

יז ח מיי' שם ועי' שם סמג שם טוש"ע שם סעיף ג:

רבינו חננאל

אגן בבבל ובחוצה לארץ שליחותיהו (דא"ים) [דאלקים] שבארץ ישר' קאעבדינן, מידי דהוה אהודאות (והולאות) [והלואות] שאנו גובין בשליחות בני ארץ ישראל. וכי עבדינן שליחותיהו בממונא, בקנסא לא עבדינן שליחותיהו. ואסיקנה, כי עבדינן שליחותיהו במלתא דשכיחא ואית בה חסרון כיס. שכיחא ולית בה חסרון כיס, או אית בה חיסרון כיס ולא שכיחא לא עבדינן שליחותיהו. **ושור** בשור שאמ' רבא שגובין בבבל, בשן ורגל דמועדין מתחילתן. ולא שור בלבד אלא כל שהוא כיוצא בזה גובין, כגון אבות נזיקין דשור בשן ורגל, ובור ומבעה והבער, ושאר אבות דר' חייה ור' הושעיה (לעיל ה, א) כגון ד' שומרין ורפוי ושבת וגנב בקרן וגזלן, ועדים זוממין, היכא דלא איפשר לאהדדי, והמסור אף על גב דדיבורא בעלמא, הני כולהי וכיוצא בהן דאינון נזקי ממון גובין בבבל. ואפילו דינא דגרמי גובין בבבל, כרפדם דכפייה לרב אשי ואגבי כדינא דגרמי כי כשורא דצלמי (לקמן צח, ב), ובההוא דאחוי כריא דחיטי וחייביה רב נחמן (לקמן קטו. ב), ואמ' רבא (לקמן קיח. א) ואם הראה מעצמו כמי שנשא ונתן ביד דאמי. והנה, דן רב נחמן בדיבורא ואחוי, וכל שכן ביתר מזה. וכן נזקי בהמה באדם, כגון (לעיל מח. א) ההוא בראחא דאכלה לחישא ואיתכן ומית, וחמרא דאכל לנחמא ופלסיה לסלא (לעיל יט. ב), וכיוצא בה שהן נזקי בהמה באדם כולן מגבינן להו בבבל. ובקרן אין גובין בבבל, לפי שהוא תם, וקימא לן (לעיל טו, ב) פלגו נזקא קנסא הוא. ומועד, הא אמ' רבא אין מועד בבבל. וכולן אמ' רבא אי תפס לא מפקינן מיניה, וכההוא תורא דאלס ידיה דינוקא (לעיל ע"ב). **רב פפא** דאגבי ת' זוזי לבושתא, לית הלכתא כותיה. **צער, כויא בשפוד או במסמר, אפילו על צפרניו מקום שאינו עושה חבורה.** מי הוא זה התנא ששנה לנו שמשלם צער שלא במקום נזק. אמ' רבה בן עזאי היא, דתניא ר' אומ' כויה נאמר תחילה, בן עזאי אומ' חבורה נאמרה תחילה. פיר', ר'

מסורת הש"ס

(א) גיטין פח:, ב) לעיל מז:, ג) [שמות כב], ד) [שם כא], ה) [שמות כב], ו) רש"ל מ"ז, ז) רש"ל מ"ז, ח) רש"ל מ"ז, ט) [ל"ה אין], י) רש"ל,

הגהות הב"ח

(א) גמ' אלא פוק חזי (היכא). תוי"מ וכ"כ ס"ל כמה וכן כפמוך: (ב) שם אדם באדם דפגם דממונא הוא: (ג) שם הרי בושת דשכיח כל"ל ותיבת ופגם נמחק:

מוסף רש"י

במילתא דשכיחא. הלוקח וכן גנו (גיטין פח:).

מוסף תוס'

א. אלמא משמע דלא דיינינן גזלות וחבלות בבבל. ר"פ. ב. בבבל. רשב"ם. ג. ואע"ג דמסיק [התם] איניש גזלנא הוא ובעינא דאיקנסיה, מ"מ רבא דלא הוה ידע הוה ליה למיפרך [קנסא] דיינת ליה בבבל. ר"פ. ד. [כגון] ההוא רעיא בפ"ק דב"מ (ה ע"א). תוס' גיטין פח ע"ב ד"ה אי. [ז]בפ"ב דב"ק (לעיל כא ע"א) גבי ההוא גברא דבנה אפדנא אקילקלתא דיתמי, וחזן ביושא דתקע ליה לחבריה (לעיל לו ע"ב). תוס' סנהדרין ג ע"א ד"ה שלא. ה. ולא מפקינן מיניה. ר"פ. ו. דהיו דוחקין אותו. תוס' גיטין פח. ז. קאמר דאין דנין בבבל, שחבל בחבירו וגזל לו. תוס' גיטין פח. ח. בגמוקי יוסף כשם הרא"ש: דאגן לא אמרינן התם דגזילות לא שכיחי אלא בגזילה גמורה כגון ריגזול את החנית מיד המצרי דלא שכיחא, אבל שאר גזילות כגון שטורותיו של חבירו שהפקיד אצלו ושלח ידו בפקדון, ושומר שגזל מה שנתן לו לשמור, הני דראי שכיחי וגובין אותן בבבל.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

רבי סבר אין דנין. הכא נמי כויה נאמרה תחילה כלל דכויה משמע בין שיש עמה חבורה בין שאין עמה חבורה ואי הוי דרשי חבורה פרט ואין בכלל אלא מה שבפרט יש עמה חבורה אין אין עמה חבורה לא השתא דכתיב פצע ביתחים לא דיינינן ולקמן פריך חבורה לרבי למה לי והיינו דקאמר כויה נאמרה תחילה כלומר מתחילת הפסוק אנו למדין שהוא חייב בכויה גרידא ולא נאמר סופו מוכיח שמתחילתו לא חייב אלא כשיש חבורה ואין דנין ומתני' רבי היא: **למה לי.** הואיל ומרישא שמעינן לתרוייהו: **לדמים יתרים.** דאי לא כתיב אלא כויה תחת כויה אמינא כויה אמרינן בין אית ביה חבורה בין לית ביה חבורה דמי כויה משלם אבל תרתי לא משלם קמ"ל דמשלם תרוייהו: **לער במקום נזק.** היכא דקטע את ידו ונתן לו דמיה: **היכי שיימינן.** את הצער הלא יש לו לקוללה בשביל הדמים שנוטל: **ידו הקטועה.** ומחודרת בגרדין צמודין ואינה ראויה לו למלאכה: **בין סם לסייף.** ידו המוכתבת למלך לקוללה בסם שאין שם צער כלל כמה רוצה ליטול לקוללה בסייף: **הא לא שקיל.** כל ממון שבעולם לצער נפשיה לקוללה וכאן כבר נעשה מעשה: **כמה אדם רוצה ליתן.** נשליח המלך מידו המוכתבת למלכות לקטועה בסייף ויקטענה השליח בסם: **ליטול.** מן המזיק מה שנתן זה למלך: **דמי שבתו.** דמחמת הצמיחים נפל למשכב: **ה"ג וחכמים אומרים שבתו ורפואתו על שיעמו בו.** הקישן הכתוב וחז שאין חייב בשבת אינו חייב בריפוי ורבנן קמאי מחייבי ליה לתרוייהו: **נפנה לאגד.** נתנה רשות לנחבל לאוגדה ולעטופה מפני צער הנגה ועולין הצמחים מחמת הבל וחוט האגד: **לא נפנה.** רשות לאגד וזה לנאתו אגד הלכך לצמחים שעלו בה אין על המזיק להחחייב עליהן: **דתנא ביה.** דשנה עליו הכתוב: **ורבנן.** ת"ק: **רק נשנה מחמת המכה אחת.** שעבר על דברי רופא כדמפרש לקמן: **נפנה רשות לרופאים לרפאות.** ולא אמרינן רחמנא מחי ואיהו מסי: **תלמוד לומר שבתו יתן ורפא ירפא.** שיהא הכתוב בריפוי לחייבו אף על הצמחים והקיש שבת לריפוי: **נחתא בריכתא.** בשר מת: **אהלא.** אהלמ"ל בלע"ז: **וקירא.** שעוה: **וקלנא.** רשי"א שבחציות של יין: **ולי אמר ליה.** מזיק אסיין אנא אני מרפא אותך ואיני נותן דמי אסייף: **אסיא רחיקא.** ומוחזל גבי: **עינא עוירא.** שעתיד לילך לדרכו ואין מושש אם עיור עינו של זה: (ו) **אסיא דמגן.** שירפא בחוס וקרוכזו הוא: **כ"ש.** הלא ניחא לי בהכי דאי פשעת בנפשך בגאי גדול הוא לי דקרו לי שור המזיק: לרבות

בכלל ופרט המרוחקין זה מזה. נראה לר"י דבכלל ופרט המרוחקין זה מזה דפליגי תנאי דהכא וההוא דפליגי נמי אביי ורבא בריש בנות כותים (נדה דף נג.) היינו דוקא בחד עניינא א אבל בתרי עניני לכ"ע אין דנין כדמוכח בפ"ק דפסחים (דף ו: וש"ס) ובכל המנחות (מנחות נה: וש"ס) והתם דנגמר הדין (סנהדרין דף מו. וש"ס) גבי והומת ותלית ב אם נחשבנו כתרי עניני לפי שמרוחקין יותר מאותם שבכאן ושבנדה אתיא הכא דנגמר הדין כ"ע אבל אם נחשביה כחד עניינא אתי סוגיא דהתם כמ"ד אין דנין ג:

לדמים יתרים. פי' בקונטרס דאי לא כתיב אלא כויה ה"א אפילו אית ליה חבורה דמי כויה הוא דמשלם אבל תרתי לא משלם קמ"ל דמשלם תרוייהו ד) לער במקום נזק ד ואין נראה לר"י דהא לער במקום נזק נפקא לן מפצע תחת פצע ועוד דלמה היה לנו לומר שהצער יפטר את הנזק ואת הרפוי ונראה לר"י לדמים יתרים שמשלם בצער שיש בו רושם רושם יותר מבצער שאין בו רושם אע"פ שאין מצטער בזה יותר מבזה משלם יותר לפי שמתגנה מחמת הרושם: **עלו בו צמחים בו'.** כשלא אמדוהו מיירי ה דאי באמדוהו הא אמרינן לקמן (דף לא.) אמדוהו והיה מתגנה והולך אין נותנין לו אלא כמו שאמדוהו: **שניתנה רשות לרופא לרפאות.** וא"ת והא מרפא לחוליה שמעינן ליה וי"ל דה"א ו ה"מ מכה בידי אדם אבל חולי הבא בידי שמים כשמרפא נראה כקותר גזילת המלך ז קמ"ל דשרי: **עבר** על דברי **הרופא.** לא חשיב ליה פושע כ"כ ח: **פשעת בנפשך ומפסדת לי.** היכא דלא אמדוהו: רוחין

יח א מיי' פ"ב מהל' חובל ומזיק הלכה ה' סמג עשין ע עוש"ע ת"ש סי' תכ' סעיף טז:
יט ב מיי' שם הלכה יט ועיין בהשגות ומ"מ עוש"ע שם סעיף יט:
כ ג עוש"ע י"ל סי' שלו סעיף ח:
כא ד מיי' שם סמג שם עוש"ע ת"מ סי' תכ סעיף כ:
כב ה ו מיי' שם הלכה יח עוש"ע שם סעיף כא:
כג ז מיי' שם ועיין בל"מ עוש"ע שם סעיף כב:
כד ח ט מיי' שם הלכה יז עוש"ע שם סעיף כג:
כה י מיי' שם הלכה ח כ עוש"ע שם סעיף ג ד:

רבינו חננאל

ובפרט וכלל המרוחקין זה מזה פליגי, ר' סבר אין דנין כי האי גונא בכלל ופרט ובן עזאי סבר דנין. וכך פירושו, כת' כויה תחת כויה פצע תחת פצע חבורה תחת חבורה, ר' סבר כויה כלל, בין יש בה חבורה בין אין בה חבורה הכל חייב, פצע תחת פצע חלק בין כויה לחבורה, נמצאת החבורה רחוקה מן הכויה, וכי האי גונא אין דנין אותו בכלל ופרט. ואקשינן, וכיון דכויה משמע בין אית בה חבורה בין לית בה חבורה הכל חייב, חבורה דכתב רחמנא למה לי. ופרקינן לדמים יתרין, אם הוסיף לה חבורה ניתוסף בתשלומין. **בן עזאי סבר** כי האי גונא דנין אותו בכלל ופרט והכי קאמ' כויה בין אית בה חבורה בין לית בה חבורה כויה משמע, כויה כלל בין אית בה חבורה בין לית בה חבורה, חבורה פרט אין בכלל אלא מה שבפרט אי אית בה חבורה אין אי לית בה חבורה לא. מתניתין ר' היא ולא בן עזאי. **צער שלא במקום נזק היכי שימינן, אומ' כמה אדם רוצה ליטול להיות מצטער בכך.** הנה זה צער שלא במקום נזק. **צער במקום נזק היכי שימינן, אומ' כמה אדם המוכתבת ידו למלכות לקוטעה, כמה רוצה ליתן למי שיקטענה בסם ויסיר ממנו צער הסיף.** ומה שנותן לה חייב החובל לשלם לנחבל, זולתי דמי הידי, כי זה שומת הצער היא בלבד. **ריפוי, הכהו חייב לרפותו וכולי'. תנו רבנן עלו בו צמחים מחמת המכה ונסתרה המכה חייב לרפותו וחייב ליתן לו דמי שבתו.** שלא מחמת המכה אינו חייב לא ברפוי ולא בשבת. ר' יהודה אומ' אף מחמת המכה חייב ברפוי ולא בשבת. וחכמ' אומ' שבתו ורפואותו, כל שחייב בשבת חייב ברפוי. **במאי פליגי, אמ' רבא אשכחתינהו לרבנן כולי'.** ואוקימנה, כולי עלמא מכה נתנה לאגד ו) יתירא. פיר' צריך לקשר המכה אבל לא קשירה חזקה ויתירה. דר' יהודה סבר כיון דלא ניתנה לאגד

בכלל ופרט המרוחקין זה מזה קמפלגי רבי סבר אין דנין אותו בכלל ופרט ובן עזאי סבר דנין אותו בכלל ופרט וכי תימא חבורה לרבי למה לי לדמים יתרים: אומדין כמה אדם כויצא בזה רוצה ליטול וכו': צער במקום נזק היכי שיימינן אמר אבוה דשמואל אומדין כמה אדם רוצה ליטול לקטוע לו ידו לקטוע לו ידו לא צער לחודיה הוא הא כולהו חמשה דברים איכא ועוד בשופטני עסקינן אלא לקטוע ידו הקטועה ידו הקטועה נמי לא צער לחודיה איכא הא צער ובושת איכא דכסיפא ליה מילתא למשקל מבשרו למשדייה לכלבים אלא אומדין כמה אדם רוצה ליטול לקטוע לו ידו המוכתב למלכות בין סם לסייף אמרי הכא נמי לא שקיל ומצער נפשיה אלא אומדין כמה אדם רוצה ליתן לקטוע לו ידו המוכתב למלכות בין סייף לסם האי ליטול ליתן מבעי ליה אמר רב הונא בריה דרב יהושע ליטול זה מזה מה שנתן זה: רפוי הכהו חייב לרפאותו וכו': [ת"ר] ב עלו בו צמחים מחמת המכה ונסתרה המכה חייב לרפאותו וחייב ליתן לו דמי שבתו שלא מחמת המכה אינו חייב לרפאותו ואינו חייב ליתן לו דמי שבתו ר' יהודה אומר אף מחמת המכה חייב לרפאותו ואינו חייב ליתן לו דמי שבתו וחכמים אומרים שבתו ורפואתו כל שחייב בשבת חייב בריפוי ושאינו חייב בשבת אינו חייב בריפוי במאי קא מיפלגי ג אמר רבה אשכחתינהו לרבנן בבי רב דיתבי וקאמרי הכא במכה ניתנה לאגד קמיפלגי רבנן סברי מכה ניתנה לאגד ורבי יהודה סבר מכה לא ניתנה לאגד ריפוי דתנא ביה קרא מיחייב שבת דלא תנא ביה קרא לא מיחייב ואמינא להו אנא אי מכה לא ניתנה לאגד ריפוי נמי לא מיחייב אלא דכולי עלמא מכה ניתנה לאגד ולא ניתנה לאגד יתירה ר' יהודה סבר כיון דלא ניתנה לאגד יתירה ריפוי דתנא ביה קרא מיחייב שבת דלא תנא ביה קרא לא מיחייב ורבנן סברי כיון דתנא ביה קרא בריפוי אשבת נמי מיחייב דאיתקש לריפוי ור' יהודה סבר שבת לא מיחייב דמעטיה רחמנא רק ורבנן רק לשלא מחמת המכה הוא דאתא ולרבנן בתראי דאמרי כל שחייב בשבת חייב בריפוי וכל שאינו חייב בשבת אינו חייב בריפוי ריפוי דתנא ביה קרא למה לי מיבעי ליה לכדתנא דבי ר' ישמעאל דתניא ו דבי ר' ישמעאל אומר ז ורפא ירפא ח מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות ת"ר מנין שאם עלו בו צמחים מחמת המכה ונסתרה המכה שחייב לרפאותו וחייב ליתן לו שבתו תן ורפא ירפא יכול אפילו שלא מחמת המכה ת"ל רק ר' יוסי בר יהודה אומר אף מחמת המכה פטור שנאמר רק איכא דאמרי אף מחמת המכה פטור לגמרי כרבנן בתראי ואיכא דאמרי אף מחמת המכה פטור משבת וחייב בריפוי כמאן כאבוה: אמר מר יכול אפילו שלא מחמת המכה ת"ל רק שלא מחמת המכה בעי קרא אמרי מאי שלא מחמת המכה כדתניא ט הרי שעבר על דברי רופא ואכל דבש או כל מיני מתיקה מפני שדבש וכל מיני מתיקה קשין למכה והעלה מכתו גרגותני יכול יהא חייב לרפאותו ת"ל רק מאי גרגותני אמר אביי נאתא כריכתא מאי אסותיה אהלא וקירא וקלבא ואי א"ל אסייך אנא א] א"ל ב) ה דמית עלי כאריא ארבא ואי א"ל מייתינא אסיא דמגן במגן א"ל י אסיא דמגן במגן מגן שוה ואי אמר מייתינא לך אסיא רחיקא אמר ליה י אסיא רחיקא עינא עוירא ואי א"ל היאך הב לי לדידי ואנא מסינא נפשאי ח א"ל פשעת בנפשך ושקלת מינאי טפי ואי א"ל קוץ לי מקוץ א"ל ט כל שכן דפשעת בנפשך וקרו לי שור המזיק תנא י וכולן משתלמין במקום נזק מנהני מילי אמר רב זביד משמיה דרבא אמר קרא 2 פצע תחת פצע ג) ליתן צער במקום נזק האי מבעי ליה לרבות

זה מזה דפליגי תנאי דהכא וההוא דפליגי נמי אביי ורבא בריש בנות כותים (נדה דף נג.) **היינו דוקא בחד עניינא** א **אבל בתרי עניני לכ"ע אין דנין כדמוכח בפ"ק דפסחים** (דף ו: וש"ס) **ובכל המנחות** (מנחות נה: וש"ס) **והתם** נגמר הדין (סנהדרין דף מו. וש"ס) **גבי והומת ותלית** ב **אם נחשבנו כתרי עניני לפי שמרוחקין יותר מאותם שבכאן ושבנדה אתיא הכא דנגמר הדין כ"ע ושבנדה אתיא הכא דנגמר הדין כ"ע אבל אם נחשביה כחד עניינא אתי סוגיא דהתם כמ"ד אין דנין** ג:

לדמים יתרים. פי' בקונטרס דאי לא כתיב אלא כויה ה"א אפילו אית ליה חבורה דמי כויה הוא דמשלם אבל תרתי לא משלם קמ"ל דמשלם תרוייהו ד) לער במקום נזק ד ואין נראה לר"י דהא לער במקום נזק נפקא לן מפצע תחת פצע ועוד דלמה היה לנו לומר שהצער יפטר את הנזק ואת הרפוי ונראה לר"י לדמים יתרים שמשלם בצער שיש בו רושם רושם יותר מבצער שאין בו רושם אע"פ שאין מצטער בזה יותר מבזה משלם יותר לפי שמתגנה מחמת הרושם: **עלו בו צמחים בו'.** כשלא אמדוהו מיירי ה דאי באמדוהו הא אמרינן לקמן (דף לא.) אמדוהו והיה מתגנה והולך אין נותנין לו אלא כמו שאמדוהו: **שניתנה רשות לרופא לרפאות.** וא"ת והא מרפא לחוליה שמעינן ליה וי"ל דה"א ו ה"מ מכה בידי אדם אבל חולי הבא בידי שמים כשמרפא נראה כקותר גזילת המלך ז קמ"ל דשרי: **עבר** על דברי **הרופא.** לא חשיב ליה פושע כ"כ ח: **פשעת בנפשך ומפסדת לי.** היכא דלא אמדוהו: רוחין

תנו רבנן מנין שאם עלו בה צמחים וכולי'. תנא קמאי דהא בריתא כרבנן קמאי, ור' יוסי בר' יהודה אמ' פטור סתם. איכא למימר כאבוה בשבת בלבד, ואיכא דאמרי כרבנן בתראי בכל פטור. **שלא מחמת המכה.** כגון שעבר על דברי רופא ואכל דבש וכל מיני מתיקה שהן קשין למכה והעלתה המכה גרגותני פטור. **תנא וכולן משתלמין במקום נזק.** פיר' אם חתך ידו. ואף על פי שמשלם דמי היד חייב עוד לשלם בצער בריפוי בשבת ובשת. ואמרינן מנא הני מילי, וגמרינן מפצע תחת פצע (שמות כא, כה) ליתן צער במקום נזק

ו) מא"ל 'נתנה לאגד ולא נתנה לאגד'.

תורה אור השלם

1. אם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרָפֹא יְרַפֵּא: שמות כא יט
2. כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע תַּחַת פֶּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה: שמות כא כה

הגהות הב"ח

(ו) רש"י ד"ה אסיא דמגן ל"ל קודם ד"ה אסיא רחיקא:

גליון הש"ס

גמ' אמר רבה אשכחתי' לרבנן. סוכה יז ע"א וש"ר:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) גמ' א"ל כמים עלי כאריא אריבא כאלי אורב ועיין בערוך ערך ארב:

לעזי רש"י

אהלמ"י [אלואי"ן]. אלוור, אַהֶל. רשינ"א [רישינ"א]. שרף-ינ"ן.

מוסף רש"י

כאריא ארבא. כאריה אורב (ב"מ קא:). **ליתן צער במקום נזק.** דאפילו היכא דאיכא נזק אבל לא מכה לער, דלא מימא לער דכתבה רחמנא דייני בדלינא נזק, כגון כוותו בשפוד על נפלנו דלא אפחתים מנכפיה (לעיל כו:) שאע"פ שנתן לו דמי ידו אין פוטרים אותו מן הלער לומר הואיל וקנה ידו יש עליו לתתבה בכל מה שיגלה, אלא אומרים יש לו לתתבה בסם שאינו מצטער כל כך חז תתבה בנבחל ופיערו (שמות כא כה) ואע"פ שיש שם תשלומי הנזק מנכה אף הלער, דהא ומקבל ימיה קדרים, דהא כתיב כויה תחת כויה, למה לי פצע תחת פצע (לעיל פד.).

מוסף תוס'

א. בחדא פרשתא. תוס' מנחות נה, ב. דדריש והומת ותלית כלל כי קללת פרט, אי הוי מקרבי אין בכלל אלא מה שבפרט השתא דמרתקי אתא לרבויי עבודת כוכבים. תוס' מנחות שם. ג. תוס' מנחות שם: ריי"ל כיון דאיפסיק בדבר אחר שאינו מאותו ענין, דכתיב כי קבר תקברנו, הוה ליה כתרי עניני ואין דנין. ד. נר"פ: גם צער גם נזק, ועי' מהרש"ל ומהדו"ב. ה. ומש"ה חייב לרפאותו מאותן צמחים. ר"פ. ו. אי לא הוה כתיב אלא רפא לחודיה. ר"פ. ז. דמי שהכה הוא ירפא, ומי שמשתדל לרפאותו כמבטל מה שנגזר מן השמים. רשב"ם. ח. לפיכך הוצרך הכתוב לומר שאינו חייב לרפאותו. רשב"ם.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות